

3. Англо-український фразеологічний словник / уклад. К. Т. Баранцев. – 3-тє вид. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – 1056 с.
4. Большая книга русских пословиц и поговорок и их английских аналогов. The Big Book of Russian Proverbs and Sayings with their English Equivalents / [уклад. Ю. В. Мюррей]. – М. : АСТ ; СПб. : Сова, 2008. – 252 с.
5. Collins Cobuild Dictionary of Idioms. – Glasgow : HarperCollins Publishers, 2006. – 410 p.
6. Oxford Advanced Learners Dictionary. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 1715 p.

Крочук Юлия. Национальная культурная специфика фразеологических компонентов языковой картины мира англичан. В статье предложено обзор теоретических положений, посвящённых антропоцентрическим основам языковых явлений вообще и фразеологии в частности.

Благодаря этому, было выяснено, что языковые явления нужно рассматривать сквозь призму влияния на язык национальных обычаев, традиций, обрядов, верований, общей культуры и менталитета этноса. Были установлены также особенности антропоцентрической природы фразеологии, её способность охватывать разные фрагменты языковой картины мира и фиксировать в своей семантике длительный процесс развития нации.

Автор попытался проанализировать фразеологический корпус английского языка, что позволило сформировать понятие о британской языковой картине мира, а также выявить её национально-маркированные компоненты. Было установлено, что значительное место в концептосфере англичан занимают их ценности.

На основании исследованного фактического материала было определено ведущие ценностные ориентиры британцев в рамках концептуального поля PROSPERITY; его ключевыми понятиями выступили 'money' и 'wealth'.

Проведённый анализ фразеологических единиц английского языка удостоверяет, что тщательное обращение с деньгами, желание накопить огромное состояние и достигнуть процветания – это жизненные ориентиры британцев, которые находят своё отражение в чертах их характера, в общественных и морально-этических нормах, подтверждая этим свою национально-культурную специфику.

Ключевые слова: фразеологические единицы, антропоцентрический подход, языковая картина мира, система ценностей, концепт.

Krochuk Yuliya. National and Cultural Peculiarities of the English Language Map of the World. The article summarizes the review of theoretical statements about the anthropocentric approach to studying language phenomena in general and phraseology in particular.

This helped to clear up the fact that language phenomena should be viewed through the prism of the influence made on the language system by national customs, traditions, rituals, beliefs, general culture and national mentality. Thanks to it the author could also investigate the particularities of phraseology's anthropocentric nature, its ability to embrace different fragments of the language map of the world and fix in its semantics a durable process of national development.

The articles shows an attempt to analyze the English phraseological corpus and makes possible to get a notion of the British language picture of the world and reveal its nationally marked components. The author underlines that values take an important place in the British conceptual map of the world.

The conducted investigation of the factual material helps to shape the leading British values within the boundaries of the conceptual field PROSPERITY; its key components are presented by the notions 'money' and 'wealth'.

The analysis of phraseological units proves the fact that careful behaviour with money, desire to make a fortune and become prosperous – are the principles of life of the British people which are reflected in their traits of character, social and moral norms. And this fact exemplifies national and cultural peculiarities of these values.

Key words: phraseological units, anthropocentric approach, British language map of the world, system of values, concept.

Стаття надійшла до редколегії
01.04.2013 р.

УДК 811.111'271

Олена Миколюк

Функціонування гоноративу в комунікативній культурі британців

У статті здійснено спробу висвітлити функціонування мовних одиниць, які номінують категорію гоноративу в британській лінгвокультурі. Метою дослідження стало виявлення засобів мовної репрезентації гоноративів у комунікативній культурі британського суспільства. Категорію гоноративу досліджено крізь призму

категорії ввічливості, яка є суспільно зумовленою. Виведено визначення гоноративу та класифікація цієї категорії згідно з пріоритетними цінностями західної традиції. Визначено спільні та диференційні зони понять «гоноратив» та «гонорифік».

Ключові слова: лінгвокультура, категорія ввічливості, гонорифік, гоноративні висловлення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Лінгвістика XXI ст. активно розвивається в напрямку, де мова розглядається як культурний код нації, а не просто знаряддя комунікації та пізнання [2, с. 13]. Направленість сучасної антропоцентричної парадигми, переплітаючись із культурним кодом, відкриває широкий простір для досліджень у сфері лінгвокультурології.

Культурна своєрідність проявляється в різних видах людської діяльності, однак важливо розуміти культуру не як сукупність різноманітних факторів, а як цілісну систему, де важливу роль відіграють елементи глибинної культури, закладені у свідомості її носіїв: світогляд, мораль, традиції, цінності, соціально-культурні взаємини [5, с. 50]. Культурні цінності, віддзеркалюючи поведінку людей певної соціальної спільноти, відображаються на всіх рівнях комунікації (вербальному, невербальному, емоційному) та формують основні риси комунікативного стилю [4].

Мовна репрезентація категорії ввічливості є досить актуальною і привертала увагу багатьох науковців (R. Scollon, M. Givón, J. Thomas, P. Grundy, Lavandera, R. Fasold, F. Coulmas, W. Downes, J. Holmes, William A. Foley, Л. В. Хохлова, І. Д. Скорбатюк, О. А. Земська, Н. М. Фірсова, І. А. Романова, Т. В. Ларіна, М. В. Володіна, В. І. Карасикта та ін.). Деякі вчені торкалися питання гоноративу через категорію ввічливості в східних мовах: японській (В. М. Алпатов, А. А. Холодович), корейській (Ю. Д. Скрипник). Однак питання функціонування гоноративу як категорії, що передає уважливе ставлення мовця до співрозмовника чи третьої особи саме в британській лінгвокультурі, ще не ставало об'єктом окремого дослідження. Наукові розвідки свідчать про те, що ця проблема викликає великий інтерес у науковців та є важливою і багатоаспектною.

Мета статті – виявити засоби мовної репрезентації гоноративу в комунікативній культурі британського суспільства.

Об'єктом наукової розвідки є мовні одиниці, які номінують категорію гоноративу в сучасній англійській мові.

Предмет розвідки – особливості функціонування мовних одиниць, які номінують категорію гоноративу в британській лінгвокультурі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Гоноратив у більшості культур та мов світу представлений як одна з форм ввічливості і належить до тих функціональних категорій, що акумулюють у собі загальнолюдські цінності. Термін *гоноратив* функціонує в науковому обігу як категорія ввічливості та нерозривно пов'язаний із соціальною будовою мови та її культурою. Для лінгвістичної науки термін «форма ввічливості» є усталеним, коли йдеться про етикет, правила якого є соціально зумовленими. Етикетні стосунки проявляються у всіх мовах, тому можна говорити, що їх ввічливі форми використовуються стосовно вищих і рівних чужих, а прості – стосовно нижчих і рівних своїх. Таким чином, має право на існування й термін «етикетна ввічливість».

На відміну від східних мов, де гоноратив закріплюється в статусі граматичної категорії, в англійській мові гоноратив – це семантична категорія, що нею передається уважливе ставлення мовця до адресата чи особи – об'єкта мовлення. Використання в мові гоноративів визначається різними параметрами: соціальним становищем, віком, виконанням тих чи інших соціальних ролей та іншими факторами.

В. М. Алпатов на прикладі японської мови досліджує категорію ввічливості, оперуючи поняттями *гоноратив-адресив* [1]. Вживання таких понять у науковому обігу залежить від правильного та чіткого розмежування їх значень. У таких лексикографічних джерелах, як Oxford Dictionary та McMillan Dictionary, подано таке тлумачення лексичної одиниці *honorific*:

- a title given to someone as a formal way of showing respect for the position that they hold [7];
- a title or word implying or expressing respect [8].

Диференційні ознаки, які характеризують категорію адресиву та гоноративу, за В. М. Алпатовим, зводяться до конкретної особи: співрозмовника – для категорії адресиву і особи, про яку йде мова (3-ї особи), – для категорії гоноративу [1, с. 15]. Посилаючись на термінологічний апарат,

актуальний для категорії ввічливості, який запропонував В. М. Алпатов, пропонуємо таку класифікацію гоноративів:

- а) власне гоноративні форми/мейоративи;
- б) депреціативні форми;
- в) нейтральні форми/гонорифіки.

Під власне гоноративними формами (мейоративами) ми розуміємо уважливе, ввічливе ставлення і до співрозмовника (you), і до 3-ї особи (he/she/they). Відповідно до таких лексикографічних джерел (Oxford Advanced Learner's Dictionary, Longman Dictionary of Contemporary English, Macmillan Dictionary, Roget's Thesaurus of English Words and Phrases [6–9]), виділимо власне гоноративні форми:

- іменникові лексеми (*honour, dignity, respect, awe, devotion, reverence, virtue, goodness, purity, decency, respectability, integrity, propriety, modesty, achievement, virginity* та ін.):

1) «Your dad's a **man of principle** and he respects Bobby...» [5, с. 183];

2) «It had shown him a different kind of life, where **respecting** others and earning their **respect** in turn were more important than pulling a fast one over the naïve in order to earn a few quid» [5, с. 234];

- прикметникові лексеми (*reputable, trustworthy, honourable, esteemed, respected, approved, fashionable, great, lordly, kingly, noble, aristocratic, titled, age-old, ranking, leading, famous, legendary* та ін.):

1) «Physically handicapped children were a challenge, and they took some time to get used to, but she found the job far more **rewarding** than caring for the Sandersons' boys» [10, с. 246];

2) «It was important that he did the right thing, and that he put being honourable above his own feeling» [5, с. 67];

- дієслівні лексеми та вирази (*to treat someone a special respect, to give award, to keep promise, to feel very proud and pleased, to have a reputation, to have a good name, to hold in respect, to recognize as superior, to dedicate to, to wear a halo, to have fame, to have a great respect, to dignify, to glorify* та ін.):

1) «She had read in a magazine that she **was reputed** to be one of the highest-paid models in the world...» [10, с. 231];

2) «Charlie has just told us that **he feels honour bound** and it is only right that you **respect** his decision, and **be proud** of his...» [5, с. 67];

- прислівникові лексеми (*honourably, respected, moral irreproachable, decent, praiseworthy, awesome, high-minded, noteworthy* та ін.):

«“You look so gorgeous,” she said **reverently**...» [10, с. 223].

Депреціативні форми представляють пейоративний тип уважливого ставлення. Важливою особливістю депреціативних форм є їх вживання лише в тих випадках, коли йдеться про незначущість таких власних моральних чи фізичних якостей на фоні об'єкта шанування. Такі форми імпліцитно виражають возвеличення, пошану, цінування й уважливе ставлення адресата через самоприниження та применшення своїх заслуг, здібностей, якостей.

«“I just **don't deserve** a friend as good as you Katie”, she wept» [5, с. 34].

Досліджуючи лексичні одиниці, які вербалізують депреціативні форми, слід узяти до уваги пріоритетні цінності західної традиції. Уважливе ставлення до людини, незалежно від статусу та соціального становища, є важливою рисою англійського стилю комунікації. За умови асиметричних стосунків, людина, яка перебуває на вищому щаблі соціальної драбини, намагається спілкуватися зі своїми підлеглими на рівних, вітаючи формальність та не демонструючи свою владу. Тут важливо зауважити, що таке прагнення симетрії у спілкуванні людей різних соціальних прошарків не приносить, а навпаки, підвищує статус того, хто має вище соціальне становище.

До нейтральних форм гоноративу належать лексичні одиниці, об'єднані класом гонорифіків. Тут доцільно окреслити сферу вживання термінів «гоноратив» та «гонорифік». Користуючись вищезазначеною дефініцією лексичної одиниці, можемо зробити висновок, що поняття *гоноратив* є значно ширшим за поняття *гонорифік*. У деяких випадках гонорифік є водночас гоноративом, в інших – його складовою частиною.

Отже, гонорифік – це слово або вираз, які включають у себе конотації гідності та поваги при звертанні до людини. Найпоширенішими гонорифіками англійської мови є слова, які передують

власному імені особи. Перед чоловічими іменами використовується *Mr*, перед жіночими – *Miss* (якщо вона незаміжня), *Missis/Mistress* (якщо вона заміжня).

«*“That’s very kind of you, Mr Peters,” she said “I just love coming here, you’re your house and garden are so beautiful”*» [10, с. 5].

Гонорифіками також виступають словоформи, що позначають почесну професію особи, титули, рід занять, вчені ступені, шанобливе звертання до офіційних та вищих поставлених осіб, представників духовенства, монархів та перших осіб країни (*Mr President, Doctor, Coach, Capitan, Officer, Reverent/Father, Ph. D, Professor* тощо).

Деякі гонорифіки можуть повністю замінювати імена і вживатися самостійно: *Sir, Ma’am, Lady, Your Honour* та ін. До таких гонорифіків відносимо також титули, ранги, академічні чи професійні звання. Вживання гонорифіків перед власним іменем адресата є однією із численних етикетних формул британського суспільства, де повага – це насамперед увага до інших людей, яка проявляється в манерах спілкування [4].

Також слід зважати на складну градацію гоноративних та депреціативних форм залежно від соціального статусу. Різні соціальні прошарки оперують своїми гонорифіками. Так, наприклад, найпоширенішими гонорифіками під час звертання до особи, яка виносить судові рішення, є: *Your Honour, His/Her Honour, Your Honours* або просто *Honour*. Якщо суддя також має додаткове звання, до нього можуть звертатися *Your Lordship*. Звертання до монархів та членів їх родини представлені такими гонорифіками: *Your/His/Her Majesty, Their Majesties* (до монарха, який є королем або імператором, та його дружини). При звертанні до монархів, які не мають королівського рангу, вживають гонорифіки *Your/His/Her Highness, His Serene Highness* (до членів князівської династії), *Your Highness, Your Royal Highness*.

Протокольність британського суспільства зумовила чітку диференціацію не лише титулів, а й професійних та наукових рангів. У музиці до диригентів та віртуозних інструменталістів можуть звертатися *Maestro*, до колишніх офіцерів звертаються за їхнім званням: *Captain, Colonel, General* [9]. Наведемо приклади гонорифіків, які представлені лексичними одиницями на позначення наукових титулів та регалій: *doctor, doctor of philosophy, doctor of literature, doctor of divinity, doctor of laws, doctor of medicine, doctor of music, bachelor of arts, bachelor of literature, bachelor of science, bachelor of medicine and surgery, bachelor of education, bachelor of law, bachelor of music, master of arts, master of science, Professor, reader, lecturer, doctorate, baccalaureate* та ін. [9].

Лексичні одиниці, які називають професійні ранги та належать до таких, що номінують соціальний статус особи (*governor; boss, master, headman, chief, head of the household, head of state, superior, rector, moderator, dean, vice-chancellor, chancellor; president, vice-president, chairperson, chairman, chairwoman, speaker, premier*), не є власне гоноративними формами, однак досить часто є компонентами висловлень, що мають гоноративну семантику.

Гоноратив демонструє наявність ієрархічної бінарної опозиції: вищий :: нижчий (для інституалізованих форм мовлення) та тернарної опозиції: вищий :: рівний :: нижчий (для побутового мовлення). Гоноратив на рівні рівнопоставлених статусних відношень виражається комунікативними актами компліменту.

Вживання гоноративних форм за наявності однієї з вищезазначених опозицій визначається стандартними правилами, які, однак, важко сформулювати, вибір форми відбувається підсвідомо. Стосунки між адресатом та адресантом залежать від багатьох обставин. Людина, яка перебуває при виконанні службових обов’язків, підвищується в ранзі навіть стосовно особи, яка має вище соціальне становище. Але стосунки між тими ж людьми за інших обставин можуть виявитися іншими [3].

Категорія гоноративу за своєю семантикою і прагматикою є меліоративною, оскільки її прагматична складова частина закріплює комунікативну спрямованість та інтенцію мовця на возвеличення об’єкта оцінювання, а поверхнева семантика актуалізує інтенцію глорифікації через лексичне наповнення, синтаксичні структури та загальну евфемічну емотивну оцінну канву висловлення.

Оскільки поняття *honour* є спільнокореневим з англійським терміном *honorific*, то не слід обмежувати коло гоноративів лише лексичними одиницями, які номінують три вищезазначені класи цієї категорії. Можемо припустити, що гоноратив є лінгвістичною складовою частиною концепту HONOUR та вербалізується лексичними одиницями, які входять до номінативного поля цього концепту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати наукової розвідки свідчать про те, що категорія гоноративу характерна для етикетного британського суспільства. Вона представлена в сучасній англійській мові на семантичному рівні як категорія ввічливості й оперує мейоративними,

депреціативними та нейтральними гоноративними формами (гонорифіками). Комунікативна інтенція таких форм спрямована на возвеличення об'єкта оцінювання. Спорідненість із поняттям *honour* збагачує номінативне поле власне гоноративів лексичними одиницями, що входять до синонімічного ряду цієї дефініції та представляють перспективу подальших досліджень.

Джерела та література

1. Алпатов В. М. Категории вежливости в современном японском языке / В. М. Алпатов. – М. : [б. и.], 1973. – 152 с.
2. Маслова В. А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Маслова. – М. : Изд. центр «Академия», 2001. – 208 с.
3. Адрессив и гоноратив [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.culttoday.ru/cultstorsy-198-3.html>
4. Ларина Т. Категория вежливости и стиль коммуникации [Электронный ресурс] / Т. Ларина. – Режим доступа : <http://www.e-reading-lib.org>
5. Groves A. When the Lights Go on again / A. Groves. – G. B. Harper, 2010. – 471 p.
6. Guirdham M. Communicating across Cultures / M. Guirdham. – Palgrave, 1999.
7. Longman Dictionary of Contemporary English. – Longman, 1995. – 1668 p.
8. Macmillan Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/honorific>
9. Oxford Dictionaries [Electronic resource]. – Mode of access : <http://oxforddictionaries.com/definition/english/honorific?q=honorific>
10. Pearse L. Father Unknown / L. Pearse. – London : Penguin Books, 2002. – 410 p.
11. Roget's Thesaurus of English words and phrases. – London, 1988. – 638 p.

Миколоук Елена. Функционирование гоноратива в коммуникативной культуре британцев. В статье сделана попытка изучить функционирование языковых единиц, которые номинируют категорию гоноратива в британской лингвокультуре. Целью исследования стало выявление средств языковой репрезентации гоноративов в коммуникативной культуре британского общества и их анализ. Гоноратив исследован сквозь призму категории вежливости, которая является социально обусловленной. Выведены собственное определение гоноратива и классификация этой категории согласно приоритетными ценностями западной традиции. Определены общие и дифференциальные зоны понятий «гоноратив» и «гонорифик». Изложены перспективы дальнейших исследований на основании родства гоноратива с лексическими единицами, которые принадлежат к номинативному полю концепта HONOUR.

Ключевые слова: лингвокультура, категория вежливости, гонорифик, гоноративные высказывания.

Mykoliuk Olena. The Functioning of the Honorific Category in the British Communicative Culture. The article attempts to study the functioning of the linguistic units which nominate the honorific category in the British linguistic culture. The aim of the study is identifying and analyzing the means of language representation of honorifics in communicative culture of the British society. Honorific category is examined through the category of politeness that is socially conditioned. The definition of honorific category is given and according to the priority values of the western tradition the classification of this category is proposed. Common and distinctive characteristics of the notions «honorific» and «honorific expressions» are identified. The research prospective is outlined on the basis of connection of honorifics with lexical units, which nominate HONOUR concept.

Key words: linguistic culture, category of politeness, honorific, honorific expressions.

Стаття надійшла до редколегії
01.04.2013 р.

УДК 811.111'367:17.022.1:821.111(73)

Елена Пожарицкая

Когнитивно-коммуникативное содержание концепта «позитивность» в персонажной речи главного героя

В статье рассматриваются проблемы концептуализации авторских моральных ценностей в персонажной речи главного героя. Концептуально работа базируется на понимании языка как объективации мыслительной